

УДК 336.71:005

Банківські ризики в контексті стійкої діяльності банківських установ

Каднічанська Віра Миколаївна,
старший викладач кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);
e-mail: vira_kdn@ukr.net

Торяник Жанна Іванівна,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);
e-mail: zhannylka@yandex.ru

Зорянський Віталій Анатолійович,
студент факультету банківської справи
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);
e-mail: vitaly.zoryansky@mail.ru

Анотація. Розглянуто поняття «банківський ризик» і згруповано його в підходи. Уточнено понятійно-категоріальний апарат дефініції «банківський ризик». Узагальнено вплив банківських ризиків на стабільну діяльність банківських установ. Наведено пропозиції щодо поліпшення функціонування механізму ризик-менеджменту в контексті впливу на стійку роботу банківських установ.

Ключові слова: ризик, банківська діяльність, банківський ризик, класифікація ризиків, банківська стійкість, ризик-менеджмент.

Формул: 0; рис.: 3; табл.: 3; бібл.: 10.

Banking Risks in the Context of Sustainable Banking Institutions

Kadnichanska Vira,
Teacher of Management and Bisnes Department,
Kharkiv Institute of Banking
of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (city of Kyiv);
e-mail: vira_kdn@ukr.net

Toranyk Zhanna,
Ph. D. in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor of the Management and Bisnes Department,
Kharkiv Institute of Banking
of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (city of Kyiv);
e-mail: zhannylka@yandex.ru

Zoryanskyi Vitaly,
Student of Banking Faculty,
Kharkiv Institute of Banking
of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, (city of Kyiv);
e-mail: vitaly.zoryansky@mail.ru

Abstract. For the improvement of functioning of mechanism of risk management of banks it is necessary to choose the scientifically grounded optimum strategy of activity of bank, optimize the system of watching of risks and produce the effective mechanism of defence of bank from risks at tactical level, constantly to carry out monitoring of system risks, remove structural disproportions, spare considerable attention of capitalization of bank which as a result must

be instrumental in stable activity of bank establishment. The paper discusses the concept of banking risk and grouped it approaches. Refined conceptual and categorical apparatus of the definition of «Bank risk». Generally the impact of banking risks on a stable banking institutions. Provides suggestions to improve the functioning of risk management in the context of the impact on the stable operation of the banking institutions.

Keywords: risk, banking, banking risks, classifying risks, Bank stability, risk management.

Formulas: 0; fig.: 3; tabl.: 3; bibl.: 10.

Банковские риски в контексте устойчивой деятельности банковских учреждений

Кадничанская Вера Николаевна,

старший преподаватель кафедры менеджмента и бизнеса

Харьковского института банковского дела

Университета банковского дела Национального банка Украины (г. Киев);

e-mail: vira_kdn@ukr.net

Торяник Жанна Ивановна,

доцент, кандидат экономических наук,

доцент кафедры менеджмента и бизнеса

Харьковского института банковского дела

Университета банковского дела Национального банка Украины (г. Киев);

e-mail: zhannylka@yandex.ru

Зорянский Виталий Анатольевич,

студент факультета банковского дела

Харьковского института банковского дела

Университета банковского дела Национального банка Украины (г. Киев);

e-mail: vitality.zoryansky@mail.ru

Аннотация. Рассмотрено понятие «банковский риск» и сгруппированы его в подходы. Уточнен понятийно-категориальный аппарат дефиниции «банковский риск». Обобщенно влияние банковских рисков на стабильную деятельность банковских учреждений. Приведены предложения относительно улучшения функционирования механизма риск-менеджмента в контексте влияния на устойчивую работу банковских учреждений.

Ключевые слова: риск, банковская деятельность, банковский риск, классификация рисков, банковская устойчивость, риск-менеджмент.

Формул: 0; рис.: 3; табл.: 3; библ.: 10.

Вступ. В умовах мінливого економічного середовища постають нові проблеми перед банківською системою в цілому, розв'язання яких залежить від рівня стійкості банківської системи і банківської установи зокрема. Тому виникає необхідність дослідження банківських ризиків і методів управління ними, а попередження ризиків має стати пріоритетним напрямом розвитку банківської системи в сучасних умовах, що визначає актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Дослідження питань ризик-менеджменту банків у контексті забезпечення їх стійкої діяльності знаходять значне відображення в роботах українських і зарубіжних учених. Серед українських науковців особливої уваги заслуговують роботи В. Буряка, Т. Васильєвої, В. Вовк, В. Вітлінського, В. Грушка, О. Дзюблюка, С. Козьменка, О. Лаврушина, С. Леонова, Р. Набока, О. Пернарівського, Н. Подольчака, Л. Примостки, І. Сала, Н. Хохлова, А. Чугунова та інших.

Нерозв'язані частини проблеми. Відзначаючи теоретичну і практичну цінність вказаних досліджень, зазначимо, що певне коло питань з обраної пробле-

матики все ж таки потребує подальшого розвитку, зокрема пошук сучасних науково обґрунтованих напрямів удосконалення механізмів управління кредитними ризиками з метою мінімізації їхнього негативного впливу на банк.

Метою роботи є характеристика і класифікація банківського ризику та аналіз впливу як уже відомих, а також нових (симбіоз наявних) на діяльність банківської установи.

Виходячи з мети сформуємо такі завдання:

- дослідження нормативної бази з визначення поняття «банківський ризик» та аналіз останніх наукових робіт із трактування терміна;
- власне визначення терміна «банківський ризик»;
- визначення основних умов існування банківського ризику в сучасних умовах;
- виявлення аспектів впливу банківських ризиків на стійку роботу банківських установ;
- заходи щодо мінімізації досліджених ризиків.

Результати дослідження. Під час здійснення банківськими установами своєї діяльності банки стикаються

з різноманітними ризиками, які як позитивно, так і негативно впливають на стійкість банків. Банківські ризики являють собою об'єктивно-суб'єктивну характеристику діяльності, яка пов'язана з мінімізацією ризиків та подолання конфліктних ситуацій.

На даний період не існує чіткого визначення терміна «банківський ризик», ці розбіжності простежуються навіть із нормативно-правового боку.

Так, Постанова НБУ № 104 «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 [2] визначає термін як імовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку. Згідно з Постановою Правління Національного

банку України «Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» № 110 від 15 березня 1999 року [1], визначення трактується як можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин, неправомірних або навмисних дій його працівників. Розбіжності цих визначень якраз і показують різносторонній вплив ендогенно-екзогенний вплив факторів, яким піддається банківська діяльність.

У сучасній літературі простежується різностороннє трактування поняття «банківський ризик», в умовах мінливого середовища всі вони потребують аналізу і вдосконалення. Деякі з них систематизовано в *табл. 1*.

Таблиця 1

Трактування поняття «банківський ризик»

Джерело	Трактування терміна	Коментар
[2]	Зовнішні і внутрішні фактори, які істотно впливають на діяльність банківських установ	Термін розглянуто з позиції банку, враховано велику кількість ризиків: кредитний, процентний, валютний, курсовий, портфельний та ін.
[3]	Прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, у рамках якого можна дати вірогідну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів і, як наслідок, отримати один з трьох економічних результатів: позитивний, нульовий або негативний	Дослідження впливу менеджменту на банківський ризик. Автор вказує на ситуативну характеристику
[4]	Небезпека втрат, що походить від специфіки банківських операцій	Поняття вказує на збитки, які може отримати банк. Особлива увага приділяється операційному ризику
[6]	Можлива (потенційна або реальна) загроза для тих або інших інтересів банку	Розглянуто як здатність банку недоотримати дохід. Вплив невизначеності факторів та їх практичний вплив

Примітка. Складено авторами.

Передумовами існування банківського ризику в сучасній банківській діяльності є:

- зіткнення суперечливих інтересів з боку клієнтів і банкірів;
- здійснення вибору стратегії банківської діяльності здійснюється в умовах невизначеності;
- відсутність закономірностей розвитку явищ;
- невизначеність цілей банку та їхньої пріоритетності;
- шахрайські дії щодо банків.

У ході емпіричного дослідження було сформульовано нове визначення банківського ризику, яке врахо-

вує вже наявні поняття, а також вказує теоретико-практичний вплив на стійкість банківських установ.

Банківський ризик – сукупність ендогенних та екзогенних чинників, які викликають ймовірність настання подій, що впливають на банківську діяльність, вчасності на дохідність банку, а також можуть призвести до непередбачуваних результатів, які вплинуть на збільшення додаткових витрат під час проведення запланованих фінансових операцій.

Вплив усього спектра ризиків, які впливають на діяльність банку, як одиничні, так і сукупні, можна класифікувати за певними ознаками (*рис. 1*).

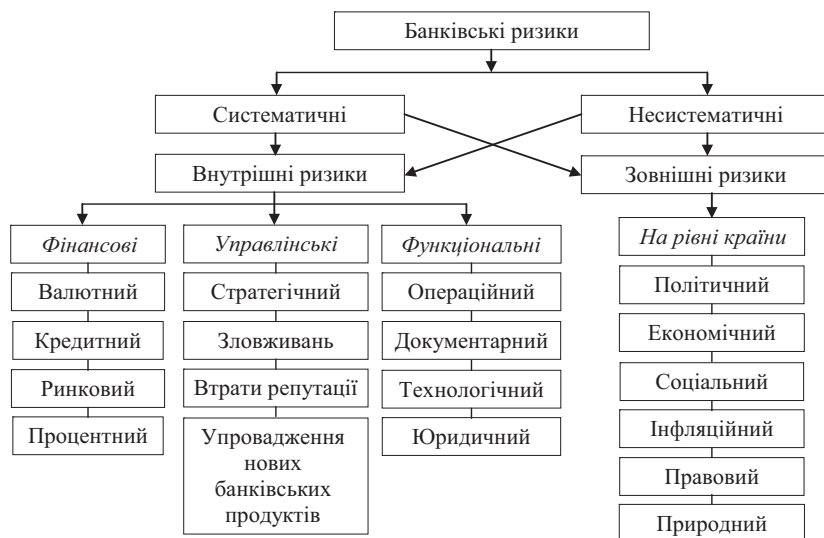

Рис. 1. Класифікація банківських ризиків

Примітка. Складено за [3–5].

Слід зазначити, в умовах невизначеності та зміни ендогенних та екзогенних факторів усередині самої країни та за її межами функціонують старі банківські ризики та утворюються нові, або симбіози ризиків, які присутні банківській діяльності.

З практичного погляду, перед банком постають різні ризики, які безпосередньо та опосередковано

впливають на фінансову стійкість банківської установи, яким характерні місце і час виникнення ризику, також безпосередні наслідки впливу як у довгостроковій перспективі, так і в короткостроковій.

Для ширшого і повнішого дослідження варто визначити, як саме впливають різні види ризиків (див. *рис. 1*) на діяльність банківських установ (*табл. 2*).

Таблиця 2

Вплив банківських ризиків на фінансову стійкість банків

Назва ризику	Характеристика
1. Кредитний ризик	Ризик невиконання позичальником зобов'язань перед кредитором
2. Процентний ризик	Ризик зменшення прибутку банку від кредитно-депозитних операцій за рахунок коливання процентних ставок на ринку
3. Ринковий ризик	Імовірність впливу ринкових факторів на вартість активів, пасивів і позабалансових статей
4. Валютний ризик	Ризик втрат прибутку банку внаслідок коливання валютних курсів
5. Стратегічний ризик	Ризик для надходжень і капіталу внаслідок неправильних управлінських рішень, а також неналежну реалізацію рішень
6. Ризик зловживань	Ризик збитків, до яких призводять шахрайство, розтрата і несанкціоновані дії
7. Ризик втрати репутації	Ризик скорочення клієнтської бази або відпливу грошових коштів унаслідок неспроможності банку підтримувати свою репутацію як надійної та фінансово стійкої установи
8. Природний ризик	Ризик прояву стихійних сил природи
9. Ризик провадження нових банківських продуктів	Ризик втрати запланованої окупності за новими банківськими продуктами
10. Операційний ризик	Ризик втрат через шахрайство або неухважність службовців банку
11. Технологічний ризик	Ризик витрат на усунення поломок у роботі банківського обладнання
12. Документарний ризик	Ризик допущення помилок під час заповнення банківської документації, які можуть призвести до невиконання окремих положень угоди або відмови від раніше прийнятих зобов'язань
13. Юридичний ризик	Ризик порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, а також через двозначне тлумачення законів і правил
14. Політичний ризик	Ризик виникнення збитків чи скорочення обсягу прибутку внаслідок державної політики
15. Економічний ризик	Ризик втрат і відхилення від запланованої мети держави за рахунок неминучого вибору
16. Соціальний ризик	Ризик настання матеріальної незабезпеченості в результаті втрати заробітку або трудового доходу чи витрат на лікування та соціальні послуги
17. Інфляційний ризик	Ризик непередбачуваних втрат унаслідок інфляційних процесів
18. Правовий ризик	Ризик відсутності правового регулювання або зміна положень законів та/або інших нормативно-правових актів, що спричинять чи посилять кредитний ризик або ризик ліквідності
19. Природний ризик	Ризик прояву стихійних сил природи

Примітка. Побудовано за [4; 5].

Отже, велика кількість ризиків, які впливають на діяльність банківських установ, зумовлює їх дослідження, а також дії щодо мінімізації ризиків. Ризики банківської діяльності можуть бути зумовлені систематичністю, впливом зовнішніх і внутрішніх факторів які притаманні банківській діяльності (див. *рис. 1*), що, у свою

чергу, впливає на діяльність кожного банку. А сукупна діяльність банків (їхні показники) дає змогу оцінювати вплив банківських ризиків на фінансову стійкість банківських установ країни. Зокрема, результатами впливу ризиків на фінансову стійкість є кількість банків і показники діяльності банків України (*табл. 3*).

Таблиця 3

Результати впливу банківських ризиків на фінансову стійкість банків

Показники	Значення показників станом на:					
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
Кількість банків за Реєстром (шт.)	198	198	197	194	198	176
Активи банків, усього (млн грн)	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів (%)	14,01	18,08	20,83	18,9	17,88	18,2
Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації (шт.)	19	13	14	18	21	22
Кількість банків банкрутів (шт.)	1	7	7	6	0	26

Примітка. Складено за [7].

Отримані дані свідчать про необхідність удосконалення сучасних методів управління і мінімізацію банківських ризиків, оскільки сутністю та проявом ризику є єдність окремих різновидів ризиків, що виділяються залежно від характеру причин їх виникнення та напрямів їх прояву у процесі банківської діяльнос-

ті. Оскільки всі ці ризики мають спільний результат, практично неможливо провести чітку межу між наслідками дії кожного з них окремо.

З метою формування комплексного уявлення про науково-методологічні засади управління кредитним ризиком потрібно, насамперед, урахувати їхні

особливості відповідно до прийнятого часового горизонту управління. У найширшому розумінні можна розрізнити специфіку стратегічного і тактичного управління кредитним ризиком [5].

Механізм управління ризиком повинен відповідати певним вимогам. Серед них:

- цілісність. Система управління повинна бути цілісною, оскільки порушення цілісності може призвести до зміни зв'язків між частинами системи і механізму її функціонування;
- стійкість. Система управління повинна зберігати свої властивості за дії зовнішніх і внутрішніх чинників;
- цілеспрямованість. Цілеспрямованість передбачає розроблення цілей і завдань, шляхи їх досягнення;
- гнучкість. Гнучкість означає здатність і готовність до змін у результаті виникнення нових завдань;
- одноманітність. Одноманітність передбачає підпорядкованість усіх елементів принципам побудови і функціонування;
- оперативність. Оперативність передбачає, щоб за період ухвалення і виконання рішень не настали зміни, за яких реалізація прийнятих рішень недоцільна;
- надійність. Система повинна функціонувати постійно і безперебійно;

- оптимальність. Оптимальність системи управління характеризується встановленням між її елементами раціональних зв'язків на всіх рівнях;
- економічність. Економічність передбачає отримання необхідного результату за мінімальних затрат.

Успішна діяльність банку в цілому значною мірою залежить від обраної стратегії управління ризиками. Зазвичай, банківський нагляд у переважній більшості країн не обмежується однією системою оцінювання фінансової стійкості банків. Це і рейтингові системи, системи коефіцієнтного аналізу та аналізу однорідних груп, системи комплексної оцінки банківського ризику тощо [9].

Спрямовуючи свої зусилля на фінансову діяльність і досягаючи певних якісних характеристик, фінансова безпека банку зумовлює особливу стратегію діяльності банку на ринку щодо захисту від фінансових загроз і небезпек та мінімізації ризиків [10].

Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, то мета процесу управління банківськими ризиками полягає в їх обмеженні або мінімізації.

Однією з основних банківських операцій є кредитні операції, то ризиками можна і потрібно свідомо управляти, до них потрібно застосовувати таке управління, яке б враховувало різні часові періоди (рис. 2).

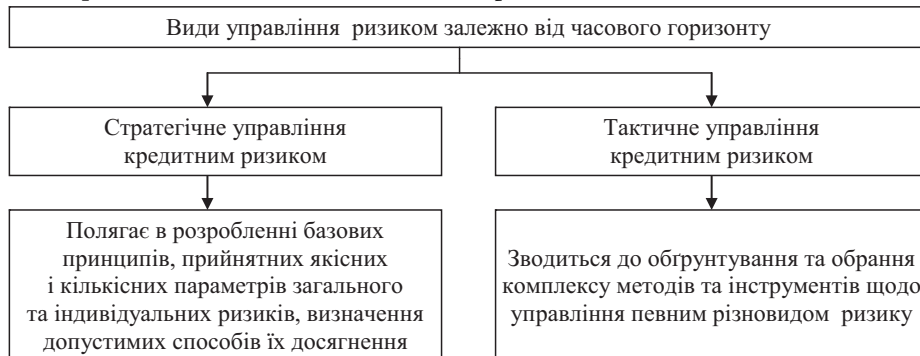

Рис. 2. Види управління ризиком залежно від часового горизонту

Джерело. [4].

У процесі ризик-менеджменту та моніторингу за стійкістю банківської установи доцільно використовувати етапи управління ризиком (рис. 3).

Рис. 3. Етапи управління банківським ризиком

Джерело. [4].

Отже, сучасні банківські установи для забезпечення ефективної та стійкої роботи повинні мати «розрахунково-аналітичний кейс», який включає:

- 1) оцінку теперішнього фінансового стану банківської установи з метою визначення дисбалансуючих факторів;
- 2) визначення якісних аспектів, потрібних для фінансового стану;
- 3) мінімізацію впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на рівень ризику операцій;
- 4) розроблення ефективної стратегії максимізації прибутку в довгостроковій перспективі;
- 5) постійний моніторинг за кількісними і якісними показниками [8].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що стабільність банківського сектору залежить від стану економіки та кожного окремого банку і його здатності динамічно розвиватися з найменшими втратами та потрясінням від банківських ризиків.

Для поліпшення функціонування механізму ризик-менеджменту банків недоцільно враховувати

закордонний досвід, обрати науково обґрунтовану оптимальну стратегію діяльності банку, оптимізувати систему відстеження ризиків і виробити ефективний механізм захисту банку від ризиків на тактичному рівні, постійно здійснювати моніторинг системних ризиків, усувати структурні диспропорції, приділяти значну увагу капіталізації банку, що в результаті має сприяти стабільній діяльності банківської установи.

Визначення рівня ризиковості діяльності банку, зокрема кредитної, належить до пріоритетних стратегічних завдань банківської установи, що в подальшому визначає її конкурентоспроможність і стабільний розвиток.

З огляду на це дослідження сутності кредитних ризиків та методів управління ними і надалі залишається актуальним.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України № 110 від 15 березня 1999 року. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0110500-99>.
2. Система оцінки ризиків [Електронний ресурс] : Постанова НБУ № 104 від 15.03.2004. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36986>.
3. Мороз Л. В. Банківські ризики та їх вплив на діяльність банківських установ [Електронний ресурс] / Л. В. Мороз, О. В. Сідак. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_18/221_Mor.pdf.
4. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.
5. Єпіфанов А. О. Управління ризиками банків : монографія : у 2-х т. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – Т. 1 : Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – 283 с.
6. Финансово-кредитный словарь : в 3 т. / гл. ред. Н. В. Гаретовский. – 2-е изд., стереотип. – М. : Финансы и статистика, 1994. – Т. 3. – 512 с.
7. Гамза В. А. Безопасность коммерческого банка : учеб.-практ. пособие / В. А. Гамза, И. Б. Ткачук. – М. : Издатель Шумилова И. И., 2000. – 216 с.
8. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
9. Вовк В. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник НБУ. – 2013. – № 3. – С. 20–25.
10. Барановський О. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2014. – № 9. – С. 14–23.

References

1. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu vnutrishnoho audytu v komertsiinykh bankakh Ukrainy: Postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy N 110 vid 15 bereznia 1999 roku. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0110500-99>.
2. Systema otsinky ryzykiv: Postanova NBU № 104 vid 15.03.2004. – Rezhym dostupu : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36986>.
3. Moroz L. V., Sidak O. V. Bankivski ryzyky ta yikh vplyv na diialnist bankivskykh ustanov. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_18/221_Mor.pdf.
4. Bondarenko L. A. Ryzyk-menedzhment kredytnoi diialnosti komertsiinoho banku : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : spets. 08.00.08 “Hroshi, finansy i kredyt” / L. A. Bondarenko. – K. : KNEU, 2007. – 23 s.
5. Iepifanov A. O. Upravlinnia ryzykamy bankiv : monohrafiia : u 2 tomakh. T. 1 : Upravlinnia ryzykamy bazovykh bankivskykh operatsii / [A. O. Yepifanov, T. A. Vasyliieva, S. M. Kozmenko ta in.] ; za red. d-ra ekon. nauk, prof. A. O. Yepifanova i d-ra ekon. nauk, prof. T. A. Vasylievoi. – Sumy : DVNZ «UABS NBU», 2012. – 283 s.
6. Fynansovo-kredytnyi slovar : v 3 t. / hl. red. N. V. Haretovskiy. – 2-e yzd., stereotyp. – M. : Fynansy y statystyka, 1994. – T. 3. – 512 s.
7. Hamza V. A. Bezopasnostkommercheskoho banka : ucheb.-prakt.posob.e / V. A. Hamza, Y. B. Tkachuk. – M. : Yzd-l Shumylova Y. Y., 2000. – 216 c.
8. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.bank.gov.ua>.
9. Vovk V. Diahnostuvannia kryzy z boku tsentralnykh bankiv: zarubizhnyi ta vitchyzniani dosvid / V. Vovk, Yu. Dmytryk // Visnyk NBU. – 2013. – № 3. – S. 20–25.
10. Baranovskiy O. Peculiarity of financial security in the banking area / O. Baranovskiy // Visnyk NBU. – 2014. – № 9. – S. 14–23.